

Een onaangename bluffpokeraar

De Groningse avonturier Johan Willem Ripperda (1682-1737) ontmaskerd

In drie loopbanen blufte Johan Willem Ripperda zich omhoog in Groningen, Spanje en Marokko. Dat deed hij op leugenachtige wijze, met alle gevolgen van dien.

Sytze van der Veen: Een Spaanse Groninger in Marokko. De levens van Johan Willem Ripperda (1682-1737). Bert Bakker, 680 blz. € 39,90

LUC PANHUYSEN

Eind 1731 was Johan Willem Ripperda met zijn bescheiden gevolg op weg naar de Marokkaanse sultan Abdallah. Toen hij de stad wilde binnengaan, werd hij vanaf de tranchee toegrijnsd door meer dan honderd afgehaakte hoofden. Die hoofden waren afkomstig van soldaten die de pech hadden gehad een opdracht van Abdallah niet te kunnen uitvoeren. Hoewel Ripperda een gedurfd plan in portefeuille had, schrokken de schedels hem niet af.

Ripperda had namelijk grote plannen met Marokko. Hij wilde het land opstoten in de vaart der volkeren. In de woorden van Sytze van der Veen, de biograaf van Ripperda, zag hij zichzelf 'als de aangewezen dompteur van barbarie'. Hij had een groot moderniseringsprogramma in zijn hoofd, waarin vooral het leger figureerde. Verder omvatte zijn programma de herovering van een Spaanse enclave aan de Marokkaanse kust en de verovering van enkele delen van Spanje. Hoewel de hele onderneming zou falen, stierf hij niet eens op het schavot, maar eenzaam en verarmd in zijn woning in de havenstad Tetuan, Marokko.

Ripperda kwam ter wereld als telg van een eerbiedwaardig adellijk geslacht in Groningen. Hij had kunnen kiezen voor een rustig bestaan in de voetsporen van zijn voorvaders. Maar zo was zijn aard niet. Van meet af aan was de wereld een maatje te klein voor hem. In de 55 jaren die hem op deze wereld waren gegeven, kronkelde zijn levenspad zich naar grote hoogten. Drie hoogten welbeschouwd: in Groningen, in Spanje en de laatste in Marokko.

In Groningen wist de jonge Ripperda de Groninger politiek radicaal naar zijn hand te zetten. Hij leende grote sommen geld waarmee hij invloed kocht; dat hij op een gegeven moment schuldeisers zou tegenkomen was van later zorg. Toen de crediteuren zich massaal aandienen, stortte zijn invloed als een kaartenhuis in elkaar. Meer nog: hij had zich in Groningen en daarbuiten onmogelijk gemaakt. Hij vluchtte naar Spanje, waar het niet lang duurde of hoogtepunt nummer twee was in voorbereiding. In

korte tijd klom hij op tot de belangrijkste vertrouweling van de Spaanse koning en koningin. Hij regeerde namens de majesteiten, maar feitelijk bepaalde hij het beleid. Ook hier duurde het niet lang voordat de neergang zich inzette. Ripperda moest weer vluchten. Hij koos Marokko als bestemming, de aartsvijand van Spanje. Hier hoopte hij met medewerking van de sultan wraak op de Spaanse majesteiten te kunnen nemen.

De historicus Sytze van der Veen heeft zich tien jaar lang verdiept in Johan Willem Ripperda. Hij heeft daarmee een schilderachtig en onuitstaanbaar personage aan de vergetelheid ontrukkt. Overal waar Ripperda verscheen, ontstond nervositeit. Hij was een geboren bluffpokeraar, hij speelde consequent alles of niets. Zijn roekeloosheid ging gepaard met een eloquente woordenvloed, die zijn omgeving met stomheid sloeg. Als lezer bekruipt je meer dan eens het gevoel van gêne wanneer hij zijn omgeving bestookt met zijn leugens en zijn opschepperij. Van der Veen hanteert hierbij een achteloos luchtige toon, maar als lezer hou je je hart vast, want Ripperda's leugens zijn doorzichtig. Ooit zullen ze uitkomen en dan zal Ripperda vallen. Dat maakt het boek bij tijden spannend en beklemmend.

Neem de aanloop naar zijn hoogste hoogtepunt, wanneer hij namens het Spaanse koninkrijk in Wenen bezig is om een belangrijk verdrag te sluiten. Als diplomaat is hij deels de vertegenwoordiger van Spaanse koning en de koningin en onderhandelt hij namens hen met de vertegenwoordigers van de keizer, heerser over het Heilige Roomse Rijk. Voor het grootste deel vertegenwoordigt Ripperda zichzelf, en ijvert hij weinig subtiel voor zijn eigen belang. Hij belooft zijn baas en bazin in Madrid wat ze willen horen, zonder dat er concrete onderhandelingsresultaten zijn die dat rechtvaardigen. Tegelijkertijd schrijft hij dat de keizer het Spaanse aanbod alleen wil overwegen indien Madrid hem, Ripperda, vorstelijk zal belonen. Bovendien moeten de koning en koningin hem verheffen tot 'grande', hertog.

De Spaanse majesteiten vinden de keizerlijke voorwaarden wat curieus, maar niet onoverkomelijk. Zo weet Ripperda in korte tijd goed voor zichzelf te zorgen. De werkelijkheid lijkt zich gedwee te buigen voor zijn genie. Maar als er een afgezant van de keizer in Madrid aankomt, komen de leugens al spoedig aan het licht. Ze dragen in niet onbelangrijke mate bij tot zijn val.

Zo kalm en waardig als hij zijn gezicht in de plooi houdt bij het bluffen, zo panisch en pathetisch wordt Ripperda op het moment dat zijn kaartenhuis instort. Wanneer hij is ontslagen door de Spaanse majesteiten, is hij weliswaar zijn positie van eerste minister kwijt, maar hij heeft altijd nog een royaal pensioen. Had hij zich stilletjes teruggetrokken, dan was er

Johan Willem Ripperda Schilderij omslag besproken boek

Hij regeerde namens de Spaanse majesteiten en bepaalde het beleid

niets aan de hand geweest. Maar nee, Ripperda denkt het allerslechtste van de personen die hij heeft bedrogen. Hij is bang dat de Spaanse majesteiten hem willen laten vermoorden. Hij vlucht naar de woning van de ambassadeur van Engeland, op dat moment de vijand van Spanje, en biecht een avond lang alle staatsgeheimen op die de Engelsman maar wil horen. Uiteindelijk valt de Spaanse politie binnen en smijt hem in de gevangenis. Natuurlijk ontsnapt hij, maar zijn glorie-dagen liggen dan wel definitief achter hem.

Behalve de avonturen van Ripperda heeft Van der Veen ook de geschiedenis van een reputatie beschreven. Ripperda was bij leven al een veelbesproken figuur, in de 18de en 19de eeuw verschenen tal

van schandaleuze levensbeschrijvingen. Die biografen hadden vaak hun eigen rekeningen met de Groninger openstaan, afhankelijk van hoe hun vaderland tijdens de diplomatieke activiteiten van Ripperda was benadeeld. Ook werd het spoor van de historische Ripperda meer dan eens overwoekerd door verbeelding, mythe of platte roddels. Van der Veen onderzocht zo'n dertig archieven in onder meer Spanje, Engeland, Duitsland en natuurlijk Nederland om een helder zicht op zijn held te krijgen. Gewapend met zijn bronnenmateriaal ontmaskert hij de verzin-sels, zoals Ripperda's vermeende overgang tot de islam die nooit plaats had.

Van der Veen heeft een knap boek geschreven. Het levensverhaal van Johan Willem Ripperda verdiende een nieuwe biografie en het is verheugend dat die er nu ligt. Helaas lijdt het boek wat aan zwaarlijvigheid. Bijfiguren krijgen veel ruimte, diplomatieke verwickelingen zijn bij Van der Veen niet snel uitverwikkeld. En zijn schrijfstijl heeft een parmantige nadrukkelijkheid. Na de vele jaren van intieme omgang met zijn held lijkt het wel alsof Van der Veen iets van Ripperda's *flux de bouche* heeft overgenomen. Dan produceert hij zinnen als: 'De hypertrofie van zijn ponteneur had te maken met zijn maatschappelijke achterstand'.

Maar dat zijn slechts vogelpoepjes op dit monument voor een charlatan.